

Ewelina Szuba, Walenty Poczta

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

PRÓBA OCENY WPŁYWU WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ NA ZMIANY SYTUACJI EKONOMICZNEJ W ROLNICTWIE KRAJÓW ŚRODKOWO- WSCHODNIEJ EUROPY

*ATTEMPT TO ASSESS THE IMPACT OF THE CAP ON THE CHANGE
OF THE ECONOMIC SITUATION IN THE AGRICULTURE
IN CENTRAL-EASTERN EUROPEAN COUNTRIES*

Słowa kluczowe: wspólna polityka rolna, dochody, sytuacja ekonomiczna

Key words: Common Agriculture Policy, income, economic situation

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie zmian sytuacji ekonomicznej (produkcyjnej i dochodowej) w rolnictwie krajów środkowo-wschodniej Europy, które przystąpiły do UE w porównaniu do sytuacji sprzed akcesji. W celu ustalenia wpływu WPR na rolnictwo wybranych państw analizie poddano wartość produkcji, dochodów, zużycia pośredniego oraz dotacji w tym dziale gospodarki. W wyniku przeprowadzonej analizy kraje objęte badaniem podzielono na trzy grupy. Pierwszą z nich stanowiły państwa, w których od momentu akcesji odnotowano wzrost wartości produkcji i dochodów w rolnictwie. Druga grupa to kraje, w których odnotowano spadki tych wartości, do trzeciej zaś zaklasyfikowano kraje, w których odnotowano wzrost wartości produkcji i spadek dochodów uzyskiwanych w rolnictwie.

Wstęp

Polska i dziewięć innych europejskich państw 1.05.2004 r. przystąpiły do Unii Europejskiej (UE) i tym samym objęte zostało wspólną polityką rolną (WPR). Kolejne rozszerzenie Wspólnoty miało miejsce 1.01.2007 r., gdy do ugrupowania przystąpiły Bułgaria i Rumunia. Państwa przystępując do Wspólnoty zaczęły funkcjonować na jednolitym rynku europejskim. Wiązało się to z koniecznością dostosowania rolnictwa tych państw do wymogów konkurencyjności rynku europejskiego i światowego [Chechelski i in. 2012]. Procesy te w istotny sposób wpływają na sytuację produkcyjną i dochodową w rolnictwie [Poczta 2010]. W ramach Wspólnoty prowadzona jest pro wzrostowa polityka makroekonomiczna, która swoje odzwierciedlenie znajduje również w rosnącym popycie na produkty rolno-spożywcze [Zegar 2009, Judzińska, Łopaciuk 2011]. Poza wzrostem popytu pojawiły się również inne pozytywne efekty funkcjonowania polskiego sektora rolno-żywnościowego na wspólnym rynku w postaci efektów kreacji i przesunięcia handlu [Poczta, Pawlak 2011]. Dodatkowo objęcie nowych krajów członkowskich mechanizmami WPR (przede wszystkim dopłatami bezpośrednimi oraz Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich) powinno pozytywnie oddziaływać na sytuację produkcyjno-ekonomiczną w rolnictwie, przyczyniając się m.in. do wzrostu wartości majątku trwałego, produkcji oraz dochodów [Józwiak 2011, Babuchowska, Marks-Bielska 2011].

Celem badań była ocena zmian sytuacji ekonomicznej w rolnictwie państw środkowo-wschodniej Europy po przystąpieniu do UE.

Material i metodyka badań

Dane wykorzystane do analiz pochodziły z Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa publikowanych przez Eurostat i obejmowały lata 1999-2012. Badaniem objęto 8 krajów, które 1.05.2004 r. przystąpiły do UE (z analizy wyłączono Cypr i Maltę) oraz Bułgarię i Rumunię. W celu ustalenia zmian sytuacji ekonomicznej sektora rolnego w Polsce na tle pozostałych państw środkowo-wschodniej

Europy należących do UE analizie poddano zmiany wartości produkcji, wartości zużycia pośredniego, wartości dochodów w rolnictwie (ustalonych jako dochody przedsiębiorców rolnych według metodyki RER) oraz dotacji do produktów i pozostałych dotacji przeznaczonych dla sektora rolnego.

Wszystkie dane wykorzystane do obliczeń ujęto w cenach stałych z 2005 r. Do porównania zmian sytuacji ekonomicznej w rolnictwie poszczególnych krajów obliczono średnie wartości analizowanych cech w okresie przedakcesyjnym w latach 1999-2003 oraz po akcesji w latach 2004-2012 (dla Bułgarii i Rumunii były to odpowiednio lata 1999-2006 oraz 2007-2012) i porównano zmiany ich wielkości w tych okresach.

Wyniki badań

Od momentu przystąpienia poszczególnych państw do UE największe wzrosty średniej wartości produkcji w ujęciu realnym odnotowano na Łotwie, Litwie i Polsce (tab. 1). Znaczący wpływ na te wzrosty miał rosnący wolumen produkcji w tych państwach (tab. 3). Najbardziej wpływającą na wzrost wartości produkcji w Litwie – o 45,5%, jednak odnotowano tu także jeden z najwyższych spadków cen realnych produkcji rolnej (o 23,5%) (tab. 3). W konsekwencji średnia wartość produkcji rolnej w ujęciu realnym od momentu wstąpienia do UE wzrosła tam o 26,2%. Podobnie sytuacja kształtowała się na Łotwie – wolumen produkcji po akcesji był średniorocznie o 42,6% wyższy niż przed przystąpieniem kraju do UE, ale spadek cen realnych produkcji rolnej o 8,7% spowodował mniejszy niż mogłoby to wynikać z wolumenu, wzrost średniej realnej wartości produkcji (o 29,5%). W Polsce wolumen produkcji od momentu wstąpienia do UE wzrósł tylko o 19,2%, ale odnotowano również wzrost o 3,4% cen realnych produkcji rolnej, co w efekcie spowodowało, że wartość produkcji w ujęciu realnym była wyższa o 23,4%. Wzrost realnej wartości produkcji odnotowano również w Czechach. W pozostałych państwach objętych badaniem średnia realna wartość produkcji w okresie po przystąpieniu do UE była niższa niż przed akcesją.

W Bułgarii, Rumunii i Słowacji odnotowano największe spadki średniej realnej wartości produkcji w porównaniu do okresów sprzed akcesji do UE. W Bułgarii spadek ten wynosił prawie 23% w porównaniu do średniej wartości realnej produkcji z lat 1999-2007 i spowodowany był spadkiem wolumenu produkcji o 9,5% i realnych cen produkcji rolnej o blisko 23%. W Rumunii wolumen produkcji był wyższy o 1,5%, ale spadek cen realnych o ponad 20% przyczynił się do spadku realnej wartości produkcji o 19,5%. Podobny poziom spadku realnej wartości produkcji zaobserwowano na Słowacji, w której wolumen produkcji zmalał o 3,4%, a indeks cen realnych produkcji spadł o 17,2% w porównaniu do okresu sprzed akcesji.

Warto pokreślić fakt, że na kształtowanie się wartości produkcji istotny wpływ mają dotacje do produktów. Wartość produkcji bez dotacji do produktów nie uległa większym zmianom na Łotwie i w Rumunii (tab. 1). Na Słowacji i Bułgarii wartość ta spadła o około 1,5 p.p. Istotną różnicę w wartości produkcji rolnej po wyeliminowaniu dotacji zaobserwowano w Polsce (spadek o 6,8 p.p.) oraz na Litwie (spadek o 8,2 p.p.).

W podobny sposób zachodziły zmiany w poziomie zużycia pośredniego w poszczególnych państwach (w ujęciu realnym). Na Łotwie wartość zużycia pośredniego od momentu wstąpienia do UE była wyższa średnio o ponad 51% w porównaniu do lat 1999-2003 (tab. 2). Wpływ na to miały wzrost wolumenu zużycia pośredniego o blisko 55% i spadek cen zużycia pośredniego o 2,1% (tab. 3). Mniejszy wzrost wartości średniorocznego zużycia pośredniego w latach 2004-2012 odnotowano na Litwie. Wynosił on około 26% i prawie w całości powodowany był wzrostem wolumenu zużycia pośredniego. W Polsce od 2004 r. wartość zużycia pośredniego była wyższa średnio o 20% niż przed akcesją. W znacznej mierze wzrost powodowany był wyższymi cenami realnymi zużycia pośredniego (o 14,6%). Wolumen zużycia pośredniego w Polsce po akcesji do UE był wyższy średnio o 4,6% rocznie. Spadek wartości realnych zużycia pośredniego odnotowano na Słowacji, w Bułgarii i Rumunii oraz na Węgrzech. Największy z nich odnotowano na Słowacji. Spowodowane to było spadkiem cen realnych zużycia pośredniego o ponad 11% oraz zmniejszeniem średniego rocznego wolumenu zużycia pośredniego o 6,5% w porównaniu do lat 1999-2003. W Rumunii od 2007 r., pomimo wyższego o ponad 9% wolumenu zużycia

Tabela 1. Produkcja rolnictwa w krajach środkowo-wschodniej Europy (wartości realne, ceny stałe 2005 r.)
 Table 1. Output of the agricultural ,industry' in Central-East European countries (real value, base price 2005)

Wyszczególnienie/ Specification	Wartość produkcji [mln euro]/Production value [mln euro]		Indeks realnej wartości produkcji/ Index of real value production 1999-2003=100	Wartość produkcji bez dotacji do produktów [mln euro]/Production value without subsidies on production [mln euro]		Indeks wartości produkcji bez dotacji do produktów/ Index of production value without subsidies on production 1999-2003=100
	średnio/average			średnio/average		
	1999-2003	2004-2012		1999-2003	2004-2012	
Bułgaria/Bulgaria*	3 932,6	3 037,6	77,2	3 932,6	2 978,6	75,7
Czechy/Czech Republic	3 657,1	3 585,4	98,0	3 630,1	3 515,8	96,9
Estonia/Estonia	481,9	550,1	114,2	463,3	536,5	115,8
Łotwa/Latvia	553,9	717,2	129,5	529,8	683,4	129,0
Litwa/Lithuania	1 361,2	1 717,4	126,2	1 328,6	1 567,8	118,0
Węgry/Hungary	6 896,9	6 352,6	92,1	6 737,3	6 158,9	91,4
Polska/Poland	14 073,4	17 369,3	123,4	13 969,2	16 421,6	117,6
Rumunia/Romania*	13 962,9	11 244,1	80,5	13 815,3	11 086,7	80,2
Słowenia/Slovenia	1 065,2	1 040,7	97,7	1 023,3	1 005,6	98,3
Słowacja/Slovakia	2 047,1	1 638,5	80,0	1 995,3	1 568,7	78,6

* Wyniki dotyczą okresów odpowiednio: 1999-2006; 2007-2012 oraz 1999-2006=100/the results include periods: 1999-2006, 2007-2012 and 1999-2006 =100

Źródło: obliczenia własne na podstawie Eurostat
 Source: own calculation based on Eurostat

Tabela 2. Zużycie pośrednie w rolnictwie krajów środkowo-wschodniej Europy (wartości realne, ceny stałe 2005 r.)
 Table 2. Total intermediate consumption in agriculture in Central-East European country (real value, base price 2005)

Wyszczególnienie/ Specification	Zużycie pośrednie [mln euro]/Total intermediate consumption [mln euro]		Indeks zużycia pośredniego/ Index of total intermediate consumption		
	średnio/average		średnio/average		1999-2003=100
	1999-2003	2004-2012	1999-2003	2004-2012	
Bułgaria/Bulgaria*	2 098,8	1 898,5	115,8	104,8	90,5
Czechy/Czech Republic	2 564,7	2 594,0	104,5	105,7	101,1
Estonia/Estonia	292,9	338,8	90,2	104,3	115,7
Łotwa/Latvia	326,7	494,5	69,3	104,9	151,4
Litwa/Lithuania	888,2	1 119,7	86,8	109,4	126,1
Węgry/Hungary	4 331,0	4 152,1	111,0	106,4	95,9
Polska/Poland	8 778,9	10 538,7	98,0	117,6	120,0
Rumunia/Romania*	6 732,2	6 273,1	101,0	94,1	93,2
Słowenia/Slovenia	602,1	628,2	102,8	107,3	104,3
Słowacja/Slovakia	1 479,6	1 232,1	119,0	99,1	83,3

* objaśnienia i źródło: jak w tab. 1

Explanations and Source: see tab. 1

pośredniego po akcesji jego wartość spadła o prawie 7% rocznie. Spowodowane to było prawie 15-proc. spadkiem cen realnych zużycia pośredniego. Odwrotna sytuacja miała miejsce w Bułgarii – blisko 15% wyższy poziom cen realnych zużycia pośredniego i ponad 25% spadek jego wolumenu spowodowały prawie 10-proc. zmniejszenie się wartości realnej zużycia pośredniego po akcesji do UE. Podobne zależności co do kierunku zmian w wolumenie i cenach realnych zużycia pośredniego zaobserwować można na Węgrzech.

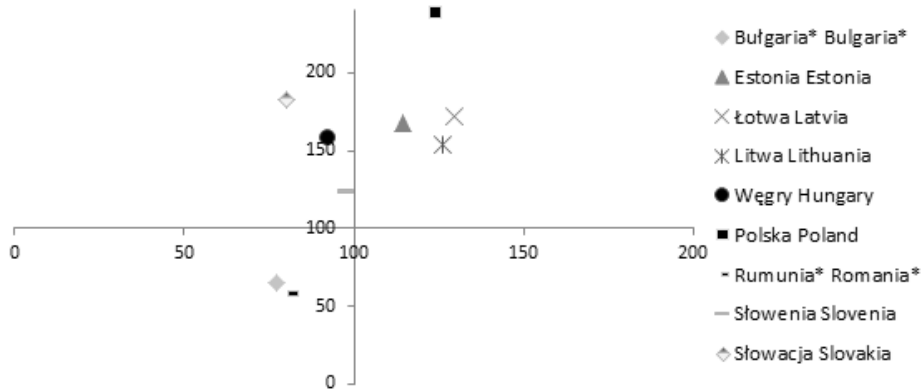
Analizując zmiany średniego poziomu dochodów osiąganych w rolnictwie po przystąpieniu do UE można stwierdzić, że spadek dochodów w porównaniu do okresu sprzed akcesji zaobserwowano tylko w Bułgarii (prawie o 35%) i Rumunii (o ponad 41%) (tab. 4). W pozostałych krajach objętych analizą zaobserwowano znaczny poziom wzrostu średnich dochodów w ujęciu

Tabela 3. Zmiany indeksów wolumenu produkcji i zużycia pośredniego oraz cen realnych produkcji rolnej i zużycia pośredniego w rolnictwie krajów środkowo-wschodniej Europy po akcesji do UE (poziom 2005 r. = 100)
 Table 3. Changes of output of the agricultural 'industry' (volume and real price) index and total intermediate consumption in agriculture (volume and real price) index in Central-East European country after EU accession (real value, base price 2005)

Wyszczególnienie/ Specification	Indeks produkcji (wolumen) 1999-2003=100/ Index of production (volume)	Indeks zużycia pośredniego (wolumen) 1999-2003=100/Index of total intermediate consumption (volume)	Indeks cen realnych produkcji rolnej 1999-2003=100/ Index of real price in production	Indeks cen realnych zużycia pośredniego 1999-2003=100/ Index of real price in total intermediate consumption
Bułgaria/Bulgaria*	89,5	74,6	87,1	114,8
Czechy/Czech Republic	106,5	100,6	92,2	100,6
Estonia/Estonia	118,4	119,4	96,7	96,6
Łotwa/Latvia	142,6	154,7	91,3	97,9
Litwa/Lithuania	145,5	125,3	86,5	100,3
Węgry/Hungary	104,0	85,6	89,1	112,5
Polska/Poland	119,2	104,6	103,4	114,6
Rumunia/Romania*	101,5	109,1	79,2	84,9
Słowenia/Slovenia	105,6	98,5	92,7	106,4
Słowacja/Slovakia	96,6	93,5	82,8	88,9

* objaśnienia i źródło: jak w tab. 1

Explanations and Source: see tab. 1

Rysunek 1. Indeksy wzrostu średniej wartości dochodów i produkcji w rolnictwie krajów Europy Środkowo-Wschodniej (wartości realne, ceny stałe 2005 roku) (z wyłączeniem Czech)

Figure 1. Index increase in average value income and output of the agricultural 'industry' in Central-East European countries (real value, base price 2005) (without Czech Republic)

Oś X – Indeks wzrostu średniej wartości produkcji w okresie po akcesji w porównaniu do okresu sprzed akcesji/The axis X – Index increase in average value output of production in the post-accession period compared to the period before accession

Oś Y – Indeks wzrostu średniej wartości dochodów rolniczych w okresie po akcesji w porównaniu do okresu sprzed akcesji/The axis Y – Index increase in average value income in agricultural in the post-accession period compared to the period before accession

* objaśnienia i źródło: jak w tab. 1

Explanations and Source: see tab. 1

Tabela 4. Dochody i wartość wsparcia rolnictwa środkami publicznymi w krajach środkowo-wschodniej Europy (wartości realne, ceny stałe 2005 roku)
 Table 4. Income and support of agriculture public money in Central-East European country (real value, base price 2005)

Wyszczególnienie/ Specification	Dochód/ Income [mln euro]			Dotacje do produktów [mln euro]			Pozostałe dotacje/ Other of subsidies			Dotacje razem/ Total of subsidies		
	średnio/average		1999-2003=100	średnio/average		1999-2003=100	średnio/average		1999-2003=100	średnio/average		1999-2003=100
	1999-2003	2004-2012		1999-2003	2004-2012		1999-2003	2004-2012		1999-2003	2004-2012	
Bulgaria/Bulgaria*	1 568,3	1 015,3	64,7	0,0	58,9	x	51,1	326,5	638,4	51,1	385,4	753,7
Czechy/Czech Republic	-84,7	310,7	x	27,0	69,7	258,6	210,7	731,7	347,3	237,6	801,4	337,3
Estonia/Estonia	87,4	146,3	167,4	18,6	13,6	73,3	10,0	99,2	996,8	28,6	112,9	395,1
Łotwa/Latvia	130,4	223,8	171,7	24,2	33,8	139,8	2,5	145,2	5893,5	26,6	179,0	672,4
Litwa/Lithuania	207,1	318,4	153,7	32,6	149,6	458,5	10,4	100,1	967,1	43,0	249,8	581,0
Węgry/Hungary	858,6	1 360,8	158,5	159,7	193,7	121,3	144,4	968,7	670,9	304,1	1 162,4	382,3
Polska/Poland	2 535,6	6 059,9	239,0	104,2	947,7	909,7	129,3	2 013,9	1557,3	233,5	2 961,6	1 268,3
Rumunia/Romania*	4 664,5	2 739,0	58,7	147,6	157,4	106,6	285,9	632,7	221,3	433,6	790,1	182,2
Słowenia/Slovenia	244,9	303,8	124,1	41,9	35,1	83,8	71,3	193,8	271,7	113,2	228,9	202,1
Słowacja/Slovakia	25,6	46,7	182,7	51,8	69,8	134,8	194,7	253,6	130,2	246,5	323,4	131,2

*objaśnienia i źródło: jak w tab. 1
 Explanations and Source: see tab. 1

realnym w okresie po akcesji w porównaniu do lat sprzed akcesji. Najbardziej dynamiczny przyrost dochodów odnotowano w Polsce (prawie 140%), Słowacji i Łotwie. Spośród państw objętych analizą interesujący jest również przypadek rolnictwa czeskiego, które przed akcesją odnotowywało stratę średnio na poziomie około 85 mln euro rocznie, natomiast od 2004 r. generuje dochody wysokości średnio 310 mln euro rocznie. Na wzrost dochodów bardzo duży wpływ miał wzrost poziomu subwencji dla rolnictwa. Najwyższy średni roczny wzrost poziomu dotacji w ujęciu realnym od momentu wstąpienia do UE odnotowano w Polsce, Bułgarii i Łotwie (tab. 4). W Polsce obserwowano jedne z najwyższych wartości wzrostu średnich rocznych poziomów dotacji zarówno w kategorii dotacji do produktów, jak i pozostałych dotacji. W pozostałych dwóch państwach na bardzo dynamiczny przyrost średniorocznego poziomu dotacji wpływ miały przede wszystkim pozostałe dotacje (w Bułgarii przed przystąpieniem do UE nie występowało dotowanie produktów). Najniższe średnie wzrosty poziomu dotacji w ujęciu realnym po wstąpieniu do Wspólnoty odnotowano w Słowacji (około 30%), Rumunii i Słowenii. Warto podkreślić, że od momentu przystąpienia do UE we wszystkich państwach objętych badaniem odnotowano wzrost poziomu dotacji ogółem, a w Estonii i Słowenii odnotowano spadek dotacji do produktów.

Udział dotacji w średniorocznej wartości produkcji przed przystąpieniem do Wspólnoty we wszystkich państwach był relatywnie niski (od 1,4% w przypadku Bułgarii do 12,1% w przypadku Słowacji) (tab. 5). W okresach po akcesji odnotowano znaczne wzrosty udziału dotacji w wartości produkcji. Na Łotwie dotacje te były najwyższe i w latach 2004-2012 stanowiły średnio około 25% całej wartości produkcji. Wysokie, około 22-proc. udziały dotacji w średniej wartości produkcji w latach 2004-2012 zaobserwowano także w Czechach i Słowenii. Po akcesji do UE relatywnie niskie średnie wartości udziału dotacji w wartości produkcji odnotowano w Rumunii (około 7%) oraz w Bułgarii (niecałe 13%). Najbardziej dynamiczny przyrost udziału dotacji w średniorocznej wartości produkcji odnotowano w Polsce (prawie o 930%) i Bułgarii (prawie o 820%).

Tabela 5. Wsparcie rolnictwa środkami publicznymi w krajach środkowo-wschodniej Europy (wartości realne, ceny stałe 2005 r.)

Table 5. Support of agriculture public money in Central-East European country (real value, base price 2005)

Wyszczególnienie/ Specification	Udział dotacji w wartości produkcji/ The share of subsidies in the production [%]			Udział dotacji w dochodzie/The share of subsidies in the income [%]		
	średnio/average		1999-2003 =100	średnio/average		1999-2003 =100
	1999-2003	2004-2012		1999-2003	2004-2012	
Bułgaria/Bulgaria*	1,4	12,7	917,9	3,6	38,9	1 096,2
Czechy/Czech Republic	6,6	22,7	344,8	x	x	x
Estonia/Estonia	6,0	20,5	340,8	38,0	85,2	224,4
Łotwa/Latvia	4,6	25,1	545,1	19,7	83,4	422,3
Litwa/Lithuania	3,1	14,7	474,3	20,6	83,8	407,3
Węgry/Hungary	4,5	18,4	411,3	40,0	90,2	225,4
Polska/Poland	1,7	17,1	1 027,4	9,3	48,9	525,2
Rumunia/Romania*	3,1	7,1	228,3	9,9	29,6	300,0
Słowenia/Slovenia	10,7	22,1	206,0	47,8	75,8	158,7
Słowacja/Slovakia	12,1	20,2	166,9	x	x	x

*Objaśnienia i źródło: jak w tab. 1

Explanations and Source: see tab. 1

Analizując udział dotacji w dochodach państw objętych badaniem zaobserwować można bardzo duży wzrost roli dotacji w kształtowaniu dochodów w rolnictwie od momentu akcesji do UE. W przypadku Czech i Słowacji bez dotacji rolnictwo odnotowałoby straty na poziomie odpowiednio około 490 mln euro oraz ponad 276 mln euro. W pozostałych państwach udział dotacji w średnich rocznych dochodach był bardzo wysoki, szczególnie na Węgrzech, w Estonii na Litwie i Łotwie (80-90%) jednak bez dotacji, w odróżnieniu od Czech i Słowacji, był uzyskiwany dochód z rolnictwa. Najmniej znaczącą rolę dochodotwórczą od momentu wstąpienia do UE dotacje odgrywają w rolnictwie rumuńskim i bułgarskim¹.

Oceniając wpływ akcesji państw środkowo-wschodniej Europy do UE ze względu na zmiany w średnich wartościach produkcji i dochodów, w porównaniu do okresów sprzed akcesji, wydzielić można 3 grupy krajów (rys. 1). Pierwszą z nich stanowią państwa, w których w okresie po akcesji do Wspólnoty średnie roczne wartości produkcji i dochodów w cenach realnych uległy wzrostowi. Do grupy tej należą Polska, Łotwa, Litwa i Estonia.

Drugą grupę – z negatywnymi zmianami w tych wartościach stanowią Bułgaria i Rumunia. Rolnictwo w tych krajach w porównaniu do okresów sprzed akcesji generowało średniorocznie niższą wartość produkcji oraz niższe dochody.

W trzeciej grupie krajów po wstąpieniu do UE odnotowano wzrosty średniej rocznej wartości produkcji, jednakże towarzyszyły im spadki w wartościach średnich dochodów uzyskiwanych z rolnictwa. Wśród tych państw wyróżniono Słowację, Słowenię oraz Węgry.

Czechy ze względu na ujemne średnie wartości dochodów z rolnictwa przed akcesją do UE nie zostały uwzględnione w tym podziale (brak możliwości obliczenia dynamiki przyrostu dochodów), jednakże odnotowano tam wyraźny wzrost dochodów w rolnictwie, a wartość produkcji uległa niewielkiemu spadkowi.

Podsumowanie i wnioski

Wdrożenie instrumentów WPR w państwach objętych badaniami miało istotny wpływ na wyniki ekonomiczne rolnictwa w tych krajach. Wyodrębniono trzy grupy państw zasadniczo różniących się zmianami w produkcji i dochodach rolnictwa. W pierwszej grupie odnotowano bardzo intensywne pozytywne zmiany wyrażające się we wzroście średniej wartości produkcji oraz dochodów uzyskiwanych z rolnictwa po akcesji. Do państw tych należą Estonia, Litwa i Łotwa oraz Polska, w której odnotowano najbardziej dynamiczny przyrost dochodów. Drugą grupę stanowiły

¹ Zgodnie z zasadą *phasing-in* państwa te nie zostały jeszcze objęte pełnym poziomem dopłat [Latoszek 2007].

kraje, w których po akcesji odnotowano wyraźny wzrost dochodów, pomimo spadku średniej wartości produkcji – Słowacja, Węgry i Słowenia (z mniej dynamicznym przyrostem dochodów). Do grupy trzeciej należą Bułgaria i Rumunia, które przystąpiły do Wspólnoty później niż pozostałe państwa objęte badaniem. Nie obejmuje ich jeszcze pełne wsparcie z funduszy UE, ale działając na jednolitym rynku ich produkty muszą konkurować z produktami pozostałych państw UE. W państwach tych na skutek straty wynikającej z sytuacji rynkowej i niepełnej jej kompensacji przez dotacje, w okresie po akcesji odnotowano spadek średniej wartości produkcji i dochodów. W podziale nie sklasyfikowano Czech, ponieważ przed akcesją rolnictwo czeskie średniorocznie generowało straty, jednakże obserwowany jest tam wyraźny wzrost dochodów (w wartościach bezwzględnych).

Można stwierdzić, że akcesja do UE w różnym stopniu wpłynęła na sytuację ekonomiczną rolnictwa państw objętych badaniem. W czterech państwach odnotowano wzrost średniej wartości produkcji, jednak nie był on bardzo wysoki i wynikał głównie ze wzrostu wartości dotacji. W większości państw objętych badaniem przystąpienie do UE miało pozytywny wpływ na kształtowanie się dochodów w rolnictwie.

Literatura

- Babuchowska K., Marks-Bielska R. 2011: *Platności bezpośrednie w kontekście dochodów polskich rolników*, Zesz. Nauk. SGGW w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego, t. 11(26), z. 1, s. 8.
- Chechelski P., Grochowska R., Wígier M. 2012: *Wyzwania i ograniczenia długookresowego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, IERIGŻ-PIB, Warszawa, s. 19-20.
- Józwiak 2011: *Polskie rolnictwo i gospodarstwa rolne w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku*, IERIGŻ-PIB, Warszawa, s. 11-13.
- Judzińska A., Łopaciuk W. 2011: *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rolnictwo*, IERIGŻ-PIB, Warszawa, s. 50-51.
- Latoszek E. 2007: *Integracja europejska. Mechanizmy i wyzwania*. Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa, s. 264.
- Poczta W. 2010: *Sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych w Polsce po akcesji do UE i jej determinanty jako przesłanka rozwoju rolnictwa*. Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, t. 97, z. 3, PAN, Warszawa, s. 205-206.
- Poczta W., Pawlak K. 2011: *Międzynarodowy handel rolny*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 119-126.
- Zegar J.S. 2009: *Sytuacja ekonomiczna polskiego rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej*, IERIGŻ-PIB, Warszawa, s. 7-16.
- http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=aact_eaa04&lang=en, dostęp 10.04.2013.

Summary

The paper is an attempt to assess the impact of the CAP on the change of the economic situation in the agricultural in Central-Eastern European countries. The accession of researched countries to the EU had a significant impact on economic production agriculture in these countries. Three groups of countries are fundamentally different from each other by changes in agricultural production and income. The first group reported a positive changes in the increase of the average value of production and the income from agriculture after accession. For these countries include Estonia, Latvia, Lithuania, and Poland. The second group is the state of the post-accession, despite of regression in the average value of production was noted a increase in income value. There are Hungary and Slovakia, and Slovenia. The third group includes Bułgaria and Romania, which acceded later than the other countries included in the study. They are not fully supported by EU funds yet.

In summary it can be stated that the accession to the EU, to different degrees, affected the economic and production situation of the countries covered by the study. In four countries noticed an increase in the average value of production, but it was not very high and became mainly from an increase in the value of the subsidies. In most countries from the study accession to the EU has had a positive impact on the agricultural income.

Adres do korespondencji
mgr Ewelina Szuba, prof. dr hab. Walenty Poczta
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Ekonomiczno-Społeczny
ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań
tel. (61) 848 70 52
e-mail: szuba@up.poznan.pl